

Gulyás Borbála

Ünnepségek, palotások és mesterek a Jagelló-kori királyi udvarban

Gulyás Borbála PhD
művészettörténész
MTA BTK Művészettörténeti Intézet,
tudományos segédmunkatárs
Kutatási területe: kora újkori
magyarországi és egyetemes művészet
E-mail: gulyas.borbala@btk.mta.hu

Borbála Gulyás PhD
art historian, Institute of Art History
RCH HAS, assistant research fellow
Areas of research: the art
of the early modern period
E-mail: gulyas.borbala@btk.mta.hu

1500 körül Európa királyi udvaraiban a bevonulás, a lakoma, a bankett, valamint a lovagi torna az ünnepi események – például koronázások, esküvők, diplomáciai találkozók, illetve egyházi ünnepek – fontos elemét képezte. Ezek a különleges alkalmak elsősorban az uralkodói reprezentációt, a jelenlévők lenyűgözését és szórakoztatását szolgálták.¹ Az ünnepségek mind az udvar mint megrendelő, mind a mesterek mint kivitelezők részéről alapos előkészületeket igényeltek, a megvalósításba pedig az udvar szinte valamennyi tagja bekapcsolódott. Jelen tanulmány a Jagelló-kori királyi udvartartás² működésének erre a szeletére koncentrál: a II. Ulászló és II. Lajos idején rendezett ünnepségek lebonyolítását és az ezek kapcsán foglalkoztatott mestereket vizsgálja, főként az udvari számadáskönyvek alapján. Bár ezek mindössze 1494–1495-ből³ és 1525–1526 bizonyos hónapjaiból⁴ maradtak fenn, ennek a néhány évnek a kiadásai mégis sokszínű képet nyújtanak a Ja-

- ¹ Roy STRONG: *Art and Power. Renaissance Festivals. 1450–1650*. Woodbridge, The Boydell Press, 1984. 3–41.; Claudia SCHNITZER: *Höfische Maskeraden. Funktion und Ausstattung von Verkleidungsdivertissements an deutschen Höfen der Frühen Neuzeit*. Tübingen, Max Niemeyer, 1999. (Frühe Neuzeit, 53.) 62–111.; Henri ZERNER: Looking for the Unknownable. The Visual Experience of Renaissance Festivals. In: *Europa Triumphans. Court and Civic Festivals in Early Modern Europe*. I–II. Eds. J. R. MULRYNE–Helen WATANABE-O’KELLY–Margaret SHEWRING–Elizabeth GOLDRING–Sarah KNIGHT. London–Aldershot, MHRA–Ashgate, 2004. (Publications of the Modern Humanities Research Association, 15.) 75–98.
- ² KUBINYI András: A királyi udvar élete a Jagelló-korban. In: *Kelet és Nyugat között. Történeti tanulmányok Kristó Gyula tiszteletére*. Szerk. KOSZTA László. Szeged, Szegedi Középkorász Műhely, 1995. 309–335.; Uő: A királyi udvar kormányzati szerepe Mohács előtt. In: *Székközlök. 2001. Társadalomtudományok*. Főszerk. VIZI E. Szilveszter. Budapest, MTA, 2005. (Akadémiai Műhely, Székközlök a Magyar Tudományos Akadémián), 241–268. (későbbiekben: KUBINYI 2005a); Uő: A királyi udvar a késő középkori Magyarországon. In: *Idővel paloták... Magyar udvari kultúra a 16–17. században*. Szerk. G. ETÉNYI Nóra–HORN Ildikó. Budapest, Balassi, 2005. 13–32. (későbbiekben: KUBINYI 2005b). A királynék külön udvartartással rendelkeztek, Habsburg Máriaéhoz lásd ORTVAY Tivadar: *Mária, II. Lajos magyar király neje. 1505–1558*. Budapest, Athenaeum, 1914. passim; KUBINYI András: Habsburg Mária királyné udvartartása és a politika 1521–1526. In: *Habsburg Mária, Mohács özvegye. A királyné és udvara 1521–1531*. Szerk. RÉTHELYI Orsolya–F. ROMHÁNYI Beatrix–SPEKNER Enikő–VÉGH András. Kiállítási katalógus. BTM–Slovenská národná galéria. Budapest, BTM, 2005. 13–23.
- ³ Budapest, OSZK, Cod. Lat. 411. (1494. január 31. – 1495. december 31., a király utazásai miatt 1494. július 28-tól egy éven át két párhuzamos kiadási naplóval, vö. KUBINYI 1995. i. m. [2. jegyzet] 312., 22. jegyzet.) Kiad.: Johann Christian von ENGEL: *Geschichte des ungrischen Reiches und seiner Nebenländer I*. Halle, Johann Jacob Gebauer, 1797. 17–181.
- ⁴ OSZK, Cod. Lat. 394. (1525. január 12. – július 16.) (Kódexek a középkori Magyarországon. Szerk. VIZKELETY András. Kiállítási katalógus. Budapest, [OSZK], 1985. No. 156. [Pajorin Klára]). Kiad.: Fraknói Vilmos: *II. Lajos király számadási könyve. 1525. január 12. – július 16. Magyar Történelmi Társ., 22 (2/10)*. 1877. 45–236.; MNL OL, DL 24405. (1526. május 24. – június 30.) Kiad.: Johann Christian von Engel: *Monumenta Ungrica*. Vienna, Antonius Doll, 1809. 185–236.

gellő-kori királyi udvar ünnepeiről és az ez alkalomból tartott lakomákról, bankettekről és lovagi tornákról.⁵ A számadáskönyvekből, illetve néhány további forrásból kirajzolódik, hogy II. Ulászló és II. Lajos udvarában mely ünnepi alkalmakat ültek meg, és hogy ezek milyen módon zajlottak le. Egyaránt szó esik bennük az események szervezését irányító és azokon részt vevő udvarnokokról, a megrendelt öltözetekről, kellékekről és dekorációkról, nem utolsósorban pedig az ezeket elkészítő mesterekről is.

Az udvari ünnepekre vonatkozó képi források a tárgyalt időszakban még viszonylag ritkák. Ismert például néhány tábla-, illetve vászonkép, amely ekkoriban megrendezett eseményeket örökít meg.⁶ Ami a hasonló tematikájú metszeteket illeti, ezek száma valamivel később, a 16. század második felétől nőtt meg, a nyomtatott ünnepi beszámolók („festival book”)⁷ fejlődésének köszönhetően. II. Ulászló és II. Lajos ünnepeiről szintén készültek ilyen nyomtatványok, ezek azonban még nem tartalmaztak illusztrációkat, legfeljebb sematikus címlapképekkel látták el őket.⁸ Ekkoriban a legtöbb, ünnepi eseményeket megőrkítő ábrázolás kéziratokba készült. Az 1525-ös számadáskönyv említi, hogy György, II. Lajos vívómestere (*dí-*

⁵ FRAKNÓI Vilmos: II. Lajos és udvara, 1–2. *Budapesti Szemle*, 4. 1876. 401–407.; FRAKNÓI Vilmos: Műtörténelmi adalékok II. Lajos királynak 1525-ik évi udvari számadásaiból. *Archaeologiai Közlemények*, 10. 1876. 49–55. (későbbiekben: FRAKNÓI 1876b); NYÁRY Albert: Adatok az álarczos jelmezek történetéhez hazánkra vonatkozólag. *Archaeologiai Értesítő*, 11. 1877. 17–18.; FRAKNÓI Vilmos: *II. Lajos és udvara. Történeti rajz*. Budapest, Franklin, 1878. 46–56.; RADVÁNSZKY Béla: Foglalkozás, időtöltés, játék. XVI. és XVII. században. *Századok*, 21. 1887. 293–298., 310–312.; SOLTÉSZ Gyula: *Az 1494. és 1495. évi királyi számadások művelődéstörténeti vonatkozásai. Bölcsészeti doktori értekezés*. Budapest, Barcza József, 1906. (Művelődéstörténeti értekezések, 18.) 86–92.; FÖGEL József: *II. Ulászló udvartartása (1490–1516)*. Budapest, MTA, 1913. 125–139.; FÖGEL József: *II. Lajos udvartartása. 1516–1526*. Budapest, Hornyánszky Viktor, 1917. 108–129.; KUBINYI András: A budai királyi udvar zenei életéhez a XVI. század elején. Tanult zenészek – népi mulattatók. *Magyar Zene*, 16. 1975. 390–392.; Erik FÜGEDI: Turniere im mittelalterlichen Ungarn. In: *Das ritterliche Turnier im Mittelalter. Beiträge zu einer vergleichenden Formen- und Verhaltensgeschichte des Rittertums*. Hrsg. Josef FLECKENSTEIN. Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1985. 398.; KUBINYI 1995. i. m. (2. jegyzet) passim; Daniela DVORÁKOVÁ: Všetdný a sviatočný deň v živote stredovekého šľachtica v neskorom stredoveku. *Forum Historiae*, 4. 2010. (Uhorská šľachta v stredoveku a novoveku) (<http://forumhistoriae.sk/documents/10180/11522/dvorakova.pdf>, letöltés ideje: 2015. 09. 22.) 3–7.

⁶ II. Ulászló és II. Lajos is szerepel például egy lakoma ábrázolásán, amely Siegmund von Dietrichstein 1515-ös, a bécsi királytalálkozókor tartott esküvőjéről készült (ismeretlen festő, 17. századi másolat, Graz, Steiermärkisches Landesmuseum Joanneum, 01107. Habsburg Mária 2005. i. m. [2. jegyzet] No. I-10. [RÉTHELYI Orsolya–VÉGH András]). További példák: *Lovagi torna Antwerpenben 1494-ben* (ismeretlen német vagy osztrák festő, 1500 körül, Sárovar, Nádasdy Ferenc Múzeum, 55.7.1 [letét], Habsburg Mária 2005. i. m. [2. jegyzet] No. II-2. [URBACH Zsuzsa–WEHLI Tünde]); *VIII. Henrik angol király bevonulása az „Arany kárpit mezejére”* (VIII. Henrik és I. Ferenc francia király lovagi tornája 1520-ban, Calais mellett) (ismeretlen mester, 1545 körül, London, The Royal Collection. Karen WATTS: Torneringen på Gyllenducksfältet 1520 – The Field of Cloth of Gold. In: *Riddarlek och Tornerospel. Tournaments and the Dream of Chivalry*. Ed. Lena RANGSTRÖM. Kiállítási katalógus. Stockholm, Livrustkammaren, 1992. 93.).

⁷ Helen WATANABE O’KELLY: Festival Books in Europe from Renaissance to Rococo. *The Seventeenth Century*, 3. 1988. 181–201.; Uő: The Early Modern Festival Book – Function and Form. In: *Europa Triumphans* 2004. i. m. (1. jegyzet) I. 3–17.

⁸ Például az 1501-es, Budán megrendezett úrnapi körmenet eseményeiről – amely a Magyar Királyság, Velence, a Pápai Állam és Franciaország oszmánellenes szövetségét ünnepelte – készült egy német nyelvű beszámoló, amely négy városban is megjelent (*Die ordenu[n]g zu Ofen wider den Thürcken...* Strassburg, Augsburg, München, Nürnberg, 1501. OSZK App. Hung. 62., lásd BORSA Gedeon: A törökök ellen Magyarországon hirdetett 1500. évi búcsú és az azzal kapcsolatos nyomtatványok. *Az OSZK Évkönyve*, 1960. 241–279.; Carl GÖLLNER: *Die europäischen Türkenrucke des XVI. Jahrhunderts*. Bd. I. MDI–MDL. București–Berlin, Academiei, Akademie-Verlag, 1961. Nr. 9–10.; BORSA Gedeon: Egy 1501. évi budai tudósítás kiadásai és azok nyomdászai. *Magyar Könyvszemle*, 101. 1985. 141–149.), vő. GULYÁS Borbála: A török elleni harc megjelenítése a Habsburgok udvari ünnepein a 16. században. In: *Identitás és kultúra a török hódoltságban*. Szerk. ÁCS Pál–SZÉKELY Júlia. Budapest, Balassi, 2012. 250–251.

micator) a vívás mesterségéről készített egy könyvet a királynak.⁹ Bár valószínűbb, hogy ez egy illusztrálatlan kézirat volt, az sem zárható ki, hogy egyszerűbb, magyarázó ábrákat is tartalmazott, mint más hasonló itáliai vagy német kézikönyvek ebben az időszakban.¹⁰ Egy másik jellegzetes műfaj volt a kéziratok tornakönyv, amely egy-egy uralkodói udvar jelentősebb viadalait, illetve a résztvevők portré jellegű ábrázolásait tartalmazta.¹¹ A Jagelló-kori királyi udvarból erre vonatkozóan nincsen adat. Ugyanakkor egy 1502-ben, a budai palota egyik udvarán rendezett párviadal ábrázolása megtalálható egy gazdagon illuminált kódexben, amely nemrégiben került a kutatás látóterébe.¹² Az egykorú kézirat II. Ulászló király egyik legnagyobb szabású udvari ünnepségéről, 1502-es esküvőjéről és az új királyné, Foix-Candale-i Anna koronázásáról számol be, szövegét Pierre Choque, Bretagne-i Anna francia királyné heroldja írta.¹³ A mű Foix-Candale-i Anna Magyarországra vezető útjának az állomásairól, a székesfehérvári esküvőről és koronázásról, valamint az ezt követő budai ünnepségekről tudósít, részletesen ismertetve az ez alkalomból tartott bevonulásokat, lakomákat, bankettekét és lovagi

- ⁹ „Eodem die Georgio dimicatori Regie Maiestatis, pro uno libro de magisterio eiusdem dimicatoris, Regie Maiestati donato, iussu sue Maiestatis dedi fl. VI.” (Számadáskönyv 1525. 114.) Húsvétkor György mester a szolgálataiért további 1 forintot kapott: Számadáskönyv 1525. 145.
- ¹⁰ Sydney ANGLÓ: *The Martial Arts of Renaissance Europe*. New Haven–London, Yale University Press, 2000. 44–52. Például Hans Talhoffer vívómester kézikönyve (az 1443-as mű 16. század eleji másolata. New York, The Metropolitan Museum of Art, 26.236. Donald J. LARROCCA: *The Academy of the Sword. Illustrated Fencing Books 1500–1800*. Kiállítási katalógus. New York, The Metropolitan Museum of Art, 1998. 4.); Peter Falkner vívómester kézikönyve (15. század vége. KHM, Kunstkammer, KK 5012. *Ritter! Traum & Wirklichkeit*. Hrsg. Sabine HAAG. Kiállítási katalógus. KHM Schloss Ambras Innsbruck. Wien, KHM, 2013. No. 3.1. [Stefan KRAUSE–Thomas KUSTER]).
- ¹¹ WATANABE O’KELLY 2004. i. m. (7. jegyzet) 12–13. Például *Anjou René nápolyi király tornakönyve* (a 14. századtól rendezett jelentősebb európai tornák gyűjteménye, a király írta 1460 körül) (másolat, 1488–1489 körül Brügge. *Riddarlek* 1992. i. m. [6. jegyzet] No. 4. [Nils DREIHOLT]); *Freydal – I. Miksa császár tornakönyve* (számos bankettábrázolást is tartalmaz) (ismeretlen délnémet mester, 1512–1515. KHM, Kunstkammer, KK 5073. *Riddarlek* 1992. i. m. [6. jegyzet] No. 29. [Christian BEAUFORT–SPONTIN]); *Wir sind Helden. Habsburgische Feste in der Renaissance*. Hrsg. Wilfried SEIPEL. Kiállítási katalógus. KHM Schloss Ambras Innsbruck. Wien, KHM, 2005. No. 3.19. [Matthias PFAFFENBICHLER]; *Ritter!* 2013. i. m. [10. jegyzet] No. 3.16. [Thomas KUSTER]; *IV. Vilmos bajor választófejedelem tornakönyve* (1510–1524 közötti tornákkal) (Hans II Ostendorfer, 1545, München, Bayerische Staatsbibliothek, Cod. germ. 2800. *Riddarlek* 1992. i. m. [6. jegyzet] No. 59. [Lena RANGSTRÖM]); *A szász választófejedelmek tornakönyve* (1486–1566 közötti tornákkal, 1945-ben megsemmisült) (*Riddarlek* 1992. i. m. [6. jegyzet] No. 78. [Jutta BAUMEL]).
- ¹² London, British Library, Ms. Stowe 584, 69r–78v (<http://www.bl.uk/catalogues/illuminatedmanuscripts/record.asp?MSID=6505&CollID=>, letöltés ideje: 2015. 09. 21. Eszerint a kódex 1514 körül Jean Pichore miniátor párizsi műhelyében készülhetett, azonban a vonatkozó monográfiában – Caroline ZÖHL: *Jean Pichore. Buchmaler, Graphiker und Verleger in Paris um 1500*. Turnhout, Brepols, 2004. [Ars Nova] – nem szerepel.) A kéziratra Györkös Attila figyelt fel, akinek a segítségét ezúton is köszönöm. (GYÖRKÖS Attila: Pierre Choque Magyarországról szóló francia útleírásának [1502] kéziratai és képi ábrázolásai. In: *Arcana tabularii. Tanulmányok Solymosi László tiszteletére*. Szerk. BÁRÁNY Attila–DRESKA Gábor–SZOVÁK Kornél. Budapest–Debrecen, MTA, DE, ELTE BTK, PPKE, 2014. II. 543–550.) Köszönöm Pálffy Gézának, hogy erre a tanulmányra felhívta a figyelmemet.
- ¹³ Choque beszámolója a fenti példányon kívül két további kéziratban maradt fenn (GYÖRKÖS 2014. i. m. [12. jegyzet] 545–547.). Az első 1502-ben keletkezett: Párizs, Bibliothèque nationale de France, Ms. fr. 90, 1–7. (<http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b9009483r/f15.image>, letöltés ideje: 2015. 09. 21. Kiad.: Antoine LE ROUX DE LINCY: Discours des cérémonies du mariage d’Anne de Foix... *Bibliothèque de l’École des Chartes*, 22. 1861. 156–185., 422–439. és MARCZALI Henrik: Közlemények a párizsi nemzeti könyvtárból. *Magyar Történelmi Társ.* 23 [2/11]. 1877. 97–113., utóbbi kivonat és pontatlan fordítása: *Régi utazások Magyarországon és a Balkán-félszigeten. 1054–1717*. Kiad. SZAMOTA István. Budapest, Franklin, 1891. 131–146.). Ez a példány is tartalmaz egyszerűbb, tollrajzos illusztrációkat, amelyeknek csak egy része készült el: az utazás itáliai szakaszát tárgyaló szövegrész címerábrák kísérik (5r–7r), a magyarországi képeknek a helye azonban üresen maradt (1r–4r). A második példány az illuminált kódex 17. századi, csonka másolata, illusztrációkat nem tartalmaz: Párizs, Bibliothèque nationale de France, Ms. fr. 22330, 319–337.

tornákat. A beszámolót tartalmazó kódex illusztrációinak egy része címerkép, egy része a lát-nivalókról készült (például viseletképek), további része pedig az ünnepekhez kapcsolódik.¹⁴ Ez utóbbi miniaturák az Annát fogadó magyar delegációt (70v), a hercegnőt és kíséretét (71v) (1. kép), Anna koronázási jelvényeit (75v), a fent említett budai bajvívást (77v), valamint szintén a budai palota egyik udvarán egy bort lövellő, oroslánfejekkel díszített kutat (77r)¹⁵ mutatnak be.

Egy-egy ünnepi esemény a Jagelló- királyok teljes udvartartását megmozgatta: az udvarnokok, az udvar által foglalkoztatott mesterek és a személyzet igen összehangolt munkáját igényelte. Az előkészületeket a palotásnak (*aulicus, curialis*)¹⁶ nevezett „udvari nemesek” egy csoportja, az uralkodó legközvetlenebb környezetéhez tartozó kamarások (*cubicularius*)¹⁷ irányították. Ők intézték a lebonyolítást és a szükséges beszerzéseket. Velük szoros együttműködésben működtek a felkért mesterek, mindenekelőtt a festők, szobrászok, paszományosok, szabók, ötvösök és fegyverkészítők. Itt egyrészt udvari mesterekről volt szó, másrészt viszont számításba kell vennünk a városi céheket is, amelyeknek a tagjai szintén kaptak ilyen alkalmakkor megbízásokat. Rajtuk kívül az udvartartás számos egyéb tagjának a szolgálatait is igénybe vették: a számadáskönyvekben többek között feltűnnek még egyéb palotások (például udvari ifjak, apródok), valamint a szolgazemélyzet tagjai is, például ajtónállók, bortöltők, zenészek, énekesek, udvari mulattatók, lovászok és kocsisok.

II. Ulászló udvarában 1494–1495-ben főként Bradách Lőrinc kamarás intézte a király személye körüli teendőket, hétköznapiak és ünnepekkor egyaránt.¹⁸ Így volt ez például Pécssett, az oszmánokkal megkötött fegyverszünet alkalmából rendezett ünnepek idején is, amelyet a király és a török követség jelenlétében tartottak meg (1495 márciusában¹⁹). Bradách a diplomáciai találkozó alatt többek között a bajvívó palotások, a királyi trombitások és fegyverkészítők, valamint az udvari bolond szolgálataért, a királyi énekesek ruhájáért, a király kupáit és ezüstneműit borító fehér posztóért adott ki összegeket, valamint helyben kupákat szerzett be, és egy ötvössel tálat csináltatott.²⁰ Más alkalmakkor szintén ő fizette ki Budán a lovagi tornákon részt vevő *aulicus*okat.²¹ A budai országgyűlés alatt (1495. május–június), illetve a június eleji pünkösdi alkalmából pedig, többek között, a különlegesebb ételek és italok, például narancs, citrom, vagy aszúbor (malváziai), asztalneműk, illetve a király ruháinak a beszerzését intézte. Továbbá kifizette a királyi énekeseket, valamint ő irányította az ajtónállókat (*rutheni*,

¹⁴ GYÖRKÖS 2014. i. m. (12. jegyzet) 547–548. Közülük kettőt valószínűleg utólag eltávolítottak a kódexből, ezek Anna ajándékait, valamint Buda látképét ábrázolhatták: *Uo.*, 550.

¹⁵ GYÖRKÖS 2014. i. m. (12. jegyzet) 549. Choque egy hat kifolyóval rendelkező kutat említ a palota egyik udvarán (MARCZALI 1877. i. m. [13. jegyzet] 109.). Vö. BALOGH Jolán: *A művészet Mátyás király udvarában. I. Adattár*, Budapest, Akadémiai, 1966. 147.; ZOLNAY László: *Középkori díszkutat Budán. Művészettörténeti Értesítő*, 22. 1973. 258.

¹⁶ A palotás (*aulicus, curialis*) megnevezés azokat az udvari nemeseket és polgárokat jelölte, akik bizonyos számú fegyveres lóra kaptak fizetést, és nem tartoztak a szolgazemélyzethez. E tágabb csoportba sorolhatók az apródok, az udvari ifjak, a kamarások, az asztalnokok, az udvari huszárok és az udvari familiárisok, vö. KUBINYI 1995. i. m. (2. jegyzet) 319–323.; KUBINYI 2005a. i. m. (2. jegyzet) 252–266.; KUBINYI 2005b. i. m. (2. jegyzet) 20., 24.

¹⁷ A kamarás (*cubicularius*) elnevezése abból eredt, hogy beléphet az uralkodó lakóhelyiségeibe, vö. KUBINYI 1995. i. m. (2. jegyzet) 318–319.; KUBINYI 2005a. i. m. (2. jegyzet) 254–256.; KUBINYI 2005b. i. m. (2. jegyzet) 23–24.

¹⁸ FÖGEL 1913. i. m. (5. jegyzet) 61–62.

¹⁹ II. Ulászló 1494–1495-ös itineráriumaához lásd NEUMANN Tibor: *Királyi hatalom és országgyűlés a Jagelló-kor elején. In: Rendiség és parlamentarizmus Magyarországon. A kezdetektől 1918-ig.* Szerk. DOBSZAY Tamás et al. Budapest, Argumentum–Országgyűlés Hivatala, 2014. 49–50.; Uő: II. Ulászló király délvidéki utazásai (1494–1496). *Bácsország – Vajdasági Honismereti Szemle* 68. 2014. 49–56.

²⁰ Számadáskönyv 1494–1495. 71–75.

²¹ Számadáskönyv 1494–1495. 112., 115., 168.

1. kép. Foix-Candale-i Anna és kísérete 1502-ben.
London, British Library, Ms. Stowe 584, 71v (részlet) (forrás: lásd 12. jegyzet).

orosones),²² akik a palota termeit díszítették („ad affixionem Ornamentorum Domus R[egi]e M[aiesta]tis”).²³

II. Lajos idején, 1525–1526-ban a hasonló jellegű feladatok már számos kamarás között oszlottak meg, akik részben asztalnokként (*dapifer*) is szolgáltak. Legtöbbször két kamarás, a cseh Chwzka Miklós és a lengyel Lezecky János nevével találkozunk a számadáskönyvekben.²⁴ Chwzka az 1525-ös budai farsang álarcosbáljára jelmezt készíttetett.²⁵ Ugyanekkor Campeggio pápai legátus és a magyar egyházi és világi méltóságok tiszteletére tartottak egy lakomát, amelyre a kamarás késeket és kristálypoharakat szerzett be.²⁶ Chwzka két további, májusi lakomán is kapott feladatokat. Ezeket szintén a pápai legátus tiszteletére, illetve Hans Schneidpöck császári követ fiának a keresztelője alkalmából rendezték, ahol keresztapának II. Lajost kérték fel. A kamarás ezekre különböző édességeket („diuersae confectiones”) – esetleg konfektek – készíttetett, illetve ismét kristálypoharakat vásárolt.²⁷ A húsvét alkalmából tartott lakomára késeket és asztalneműket rendelt,²⁸ az úrnapi rendezett lakomára és táncmulatságra pedig terítőket, késeket és kristálypoharakat szerzett be, és II. Lajosnak egy tafotával bevont pajzsot csináltatott.²⁹ Az említett budai farsangra Lezecky János is rendelt különböző textíliákat és egyéb apróságokat a palotások jelmezeihez.³⁰ Amikor ugyancsak húsvétkor Benedek ajtónálló kárpitokkal és függönyökkel díszítette fel Budán a király lakóhelyiségeit, Lezecky az ünnep alkalmából végzett apróbb feladataiért kapott néhány forintot.³¹ Más alkalmakkor pedig édesített és fahéjjal illatosított vizet,³² vagy éppen késeket³³ szerzett be. Lezetha Barthus asztalnok felelt azért a fákyáért és hét kisebb gyertyáért, amelyekkel a téli időszakban, a vacso-

²² Az udvarban elsősorban kétkezi munkát végző „rutén” ajtónállókhoz (*rutheni, orosones*) lásd SOLTÉSZ 1906. i. m. (5. jegyzet) 71.; KUBINYI 1995. i. m. (2. jegyzet) 325.; KUBINYI 2005b. i. m. (2. jegyzet) 21. és a következő jegyzet.

²³ Számadáskönyv 1494–1495. 112–116. A termék dekorációja bizonyára kárpitokból és függönyökből állt, ahogy erre II. Lajos idején többször volt példa: ajtónállók díszítették így azt a helyiséget, amelyben a király a hatvani országgyűlésen (1525) audienciát tartott (Számadáskönyv 1525. 229.). Kárpitok kerültek a budai palota helyiségeibe is, például húsvétkor (Számadáskönyv 1525. 144.). Szintén ajtónállók javították (1525), illetve készítették (1526) azt az ideiglenes faemelvényt, amelyről II. Lajos, illetve a királyi pár megtekintette Budán az úrnapi körmenetet (Számadáskönyv 1525. 200.; Számadáskönyv 1526. 192.). II. Ulászló udvarában az ajtónállók között medvetáncolatot mulattatók (*ioculator*) is voltak (Számadáskönyv 1494–1495. 114.; Zsigmond lengyel herceg budai számadásai. [1500–1502., 1505.]. Kiad. dr. DIVÉKY Adorján. *Magyar Történelmi Tár*, 26 [5/1]. 1914. 36.).

²⁴ A neveknél KUBINYI 2005a. i. m. (2. jegyzet) nyomán egységesen a magyar változatot használom. Ennek problematikájához, illetve a két említett kamaráshoz lásd i. m. 255–256.

²⁵ „Eodem die emere feci de sindone simplici diuersi coloris pecias decem, et dedi ad manus Nicolai Chwska cubicularii Regie Maiestatis, pro faciendis elephantho et aliis vestimentis histrionalibus curialibus Maiestatis sue, singulas pecias per florenos duos computando, faciunt fl. XX.” (Számadáskönyv 1525. 90.)

²⁶ Számadáskönyv 1525. 92.

²⁷ Számadáskönyv 1525. 161., 166., vö. KUBINYI 1995. i. m. (2. jegyzet) 332. 150. jegyzet.

²⁸ Számadáskönyv 1525. 145–147.

²⁹ Számadáskönyv 1525. 208–209.

³⁰ „Eodem die ad manus Joannis Lezecky cubicularii Regie Maiestatis, pro emendis thaffota, tela, sindone et aliis certis rebus parualibus, pro faciendis illis vestimentis, in quibus curiales sue Maiestatis in carnis priuio corisare habent, dati sunt fl. XIII.” (Számadáskönyv 1525. 68.)

³¹ Számadáskönyv 1525. 144.

³² Számadáskönyv 1526. 195.

³³ Számadáskönyv 1526. 204. Lezecky neve a királyi kincstárral kapcsolatban is előkerül, ő őrizte az 1526-ban Budáról Pozsonyba menekített kincsek ládái közül kettőnek a kulcsát: Zuzana LUDIKOVÁ: A budai egyházi kincsek sorsa Pozsonyban. In: *Habsburg Mária* 2005. i. m. (2. jegyzet) 116., lásd még 38. jegyzet.

ra alatt, a király pohárszékének az ezüstedényeit őrizték.³⁴ Szentiványi Kelemen kamarás pedig két-két pajzsot, illetve lándzsát vásárolt a király számára.³⁵

A kamarások tehát az ünnepi alkalmak előkészítésében fontos szerepet töltöttek be. A lebonyolításban – a többi palotással kiegészülve – szintén tevékenyen részt vettek. II. Ulászló 1494 tavaszán Lőcsére látogatott, hogy ott fivéréivel, János Albert lengyel királlyal és Sándor litván nagyherceggel, valamint sógorával, Frigyes brandenburg-ansbachi őgróffal találkozzon.³⁶ Ekkor a király kíséretébe tartozó kamarásoknak és udvari ifjaknak egységes öltözetet csináltattak, valamint a palotások kocsijaihoz új borítás készült.³⁷ A II. Lajos idején rendezett két úrnapi körmeneten (1525 és 1526) a palotások vitték körbe feldíszített állványokon a királyi kápolna ereklyéit, keresztjeit és szobrait, amelyet az uralkodó egy ideiglenes emelvényről tekintett meg.³⁸ Már említettük, hogy az 1525-ös budai farsangra jelmezeket is beszereztek számukra.³⁹ Továbbá ugyanebben az évben, májusban tartottak egy lóversenyt, amelyen a középük tartozó apródok ülték meg a király lovait, illetve bizonyos palotások ruháihoz posztónyírók szolgálatait vették igénybe.⁴⁰

Az *aulicusok* voltak azok is, akik az udvarban rendezett bajvívásokon részt vettek. II. Ulászló idején a palotások, míg II. Lajos alatt elsősorban a kamarások kaptak ezért különböző összegeket. A számadáskönyvekben a viadalokat rendszerint lándzsajátéknak („*hastiludium*”), egy esetben pedig tornának („*torneamentum*”)⁴¹ nevezték. Amikor II. Ulászló 1495 márciusában Pécsen fogadta az oszmán delegációt, valószínűleg több párviadalra is sor került. A király számos palotása (Jasenchky, Zekehrchky, Székely Miklós, Zadlo Gersyk és Sthutherheim), további meg nem nevezett bajvívók, valamint két királyi fegyverkészítő (*armipar*) is kapott e célból külön-külön napokon kifizetést.⁴² A király visszatérte után Budán is tartottak néhány viadalt. Az országgyűlés alatt (1495. május–június) Rachenberg[er] *aulicusnak*,⁴³ illetve Dolhay Péter lovász-

³⁴ Számadáskönyv 1525. 50., 59., 71–72., 76., 83., 89., 95., 103., 111–112., 119., 126., 135., 151., vö. KUBINYI 1995. i. m. (2. jegyzet) 332. KUBINYI 2005a. i. m. (2. jegyzet) 255. 71. jegyzet szerint lehetséges, hogy Lezetha asztalnok nem volt kamarás, mivel csak egyszer említik így a számadáskönyvben.

³⁵ Számadáskönyv 1525. 191.

³⁶ A diplomáciai tárgyalások egyik célja a legfiatalabb Jagelló fivér, Zsigmond elhelyezése volt, aki szintén jelen volt a találkozón. A herceg ezt követően érkezett Budára bátyja, II. Ulászló udvarába, lásd 69. jegyzet.

³⁷ Számadáskönyv 1494–1495. 84–85.

³⁸ „Eodem die emere feci de sindone [...] et de thaffotha rasciana [...], ad ornanda illa instrumenta lignea, super que reliquie sanctorum et cruces atque imagines argenteae deaurate Capelle Regie Maiestatis in festiuitate huius diei deferri debuerunt; ad colligandas vero huiusmodi reliquias et cruces atque imagines emere feci de bysso [...], et dedi ad manus Magnifici domini Petri Korlatkewy magistris curie Regie Maiestatis, qui faciunt fl. XLVIII.” (Számadáskönyv 1525. 200.), „Eodem d. emere feci de Byssso [...], de sindone [...], et de panno Nerembergensi [...], et dedi ad manus Magistri Andreae tentoriparii R Mtis pro ornanda statione et ligandis reliquiis, quas die crastina in processione Curiales Mtis suae deferre habent [...] faciunt fl. 28.” (Számadáskönyv 1526. 192.) A kápolna itt említett kincseiről, 1526-os Pozsonyba menekítésüket követően, több leltár készült: TAKÁTS Sándor: A budai várkápolna régi kincseiről. *Archaeologiai Értesítő*, 23. 1903. 176.; BALOGH 1966. i. m. (15. jegyzet), 61., 335–336., 383.; RÉTHELYI Orsolya: „[...] Maria regina [...] nuda venerat ad Hungariam [...]” A királyné kincsei. In: *Habsburg Mária* 2005. i. m. (2. jegyzet) 110–112.; LUDIKOVÁ 2005. i. m. (33. jegyzet) 116–117. A királyi emelvényhez lásd 23. jegyzet.

³⁹ Számadáskönyv 1525. 68., 90.

⁴⁰ Például „Eodem die emere feci de sindone diuersi coloris pecias sex, et dedi ad manus magistris Jacobi sartoris Regie Maiestatis, pro faciendis vestibus aprodianis sue Maiestatis, qui in stadio equos veloces currere faciunt, singulas pecias per florenos quatuor computando, faciunt fl. XXVIII.” (Számadáskönyv 1525. 156., lásd még *uo.*, 147., 150–151., 170.)

⁴¹ Számadáskönyv 1525. 94.

⁴² Számadáskönyv 1494–1495. 71–73. A forrás az oszmán követeknek adott ajándékokat is említi: *uo.*, 74.

⁴³ Számadáskönyv 1494–1495. 112. Rachenberg[er]nek a párviadalért 5 forint járt. Ugyanekkor egy, a király számára készített graduálért Pál scriptor 2 forintot kapott: „E. d. Paulo scriptori, qui scribit unum Graduale in Castro Dno Regi

mesternek⁴⁴ adtak ezért összegeket. Az úrnapi körmeneten (június 19.) II. Ulászló részt vett,⁴⁵ három nappal ezután, valószínűleg még egy, ez alkalomból tartott bajvívásért díjazták Pechinger és Chyglych (= Czedlycz?) palotást.⁴⁶ Augusztus 9-én, amikor a király még a városban tartózkodott, szintén tartottak Budán egy jelentősebb tornát. Ezért öt *aulicus* (Cern, Czedlycz, Rachelorberger, Waleczky, Pechinger) összesen 46 forintban részesült.⁴⁷ Mint látható, közülük többen már a korábbi budai viadalokon is szerepet kaptak. II. Lajos idején, az 1525-ös budai farsangon, a várban rendeztek a király jelenlétében egy bajvívást. E célból Kozmóczky Jakab kamarásnak felszerelést rendeltek („ad apparatusum hastiludii”).⁴⁸ Legközelebb március elején tartottak II. Lajos előtt egy párviadalt, ezért Raybnycz Sebestyén és Hajnal János kamarásoknak „ad apparatusum thorneamenti” 8 forintot utaltak ki.⁴⁹ A következő év júniusában rendeztek még egy hasonló tornát, feltehetőleg Poók János kamarás esküvője alkalmából. Erre a fenti Kozmóczkynak, valamint Majlád István sáfárnak (*dispensator*) szintén felszerelést vásároltak.⁵⁰

Ünnepségek alkalmával tehát főként a palotások voltak az udvartartáson belül a király megbízásából működő beszerzők, lebonyolítók és résztvevők. Most lássuk a másik oldalt, a rajtuk keresztül foglalkoztatott mestereket. Egy II. Lajos idejéből fennmaradt számla jól szemlélteti, hogy ilyen alkalmakkor milyen változatos feladatok adódtak számukra. Hans Krell udvari festő 1526-ban beadványt intézett a Magyar Udvari Kamarához, amelyben tételesen felsorolta a király megrendelésére 1522–1525 között készített munkáit és azok árait.⁵¹ Bár Krell elsősorban az udvar portréfestőjeként ismert, az iratból az is kiderül, hogy ebben a három évben számos egyéb, ünnepi eseményekkel kapcsolatos megbízást is kapott. 1522-ben egy lótakarót készített II. Lajos és Kázmér brandenburg-ansbachi örgróf prágai párviadalára („rennen”), valamint befestett és bearanyozott egy ládát, amelyben a király a nyilakat tartotta. 1523-ban egy Budán tartott tornára („rennen”) II. Lajosnak készített egy újabb lótakarót, valamint egy Szent Katalin-napkor, Pozsonyban tartott álarcosbálra („mummerei”) állított össze jelmezeket, parókákat, valamint fűszereket aranyozott. Egy további, újévi lakoma („schawessen”) alkalmából szintén fűszerek aranyozásával bízták meg, valamint zászlókat és egyebeket festett és aranyozott. 1524-ben két, Pozsonyban tartott farsangi álarcosbálra is sok dolgot rendeltek tőle: egy tornyot és parókat egy elefánthoz, más jelmezeket, valamint papírból egy gólyajelmezt, és ugyanitt meg-aranyozta a király szánjának a léceit is. 1525-ben egy Szent András-napi, budai álarcosbálra további – nem részletezett – kellékeket készített, és a páncélok tárolására szolgáló helyiséget

ad rel. Kwn dati sunt 2” (Uo., 112.) Vö. HOFFMANN Edith: *Régi magyar bibliofelek*. Bev., szerk., jegyz. WEHLI Tünde. Budapest, MTA Művészettörténeti Kutatóintézet, 1992. 168., 281.; BALOGH 1966. i. m. (15. jegyzet), 556. Rachelorberger 1502-ben Jagelló Zsigmondnak a budai udvarában (lásd 69. jegyzet) is részt vett egy bajvívásban: DIVÉKY 1914. i. m. (23. jegyzet) 175–176.

⁴⁴ Számadáskönyv 1494–1495. 115.

⁴⁵ „Decimo octavo Junii in profesto Sanci Corporis Christi ad faciendum unum tabernaculum Re Mti ante castrum empte sunt corde zone et filum & clauiculi ½ d. 34” (Számadáskönyv 1494–1495. 118.)

⁴⁶ Számadáskönyv 1494–1495. 119.

⁴⁷ Számadáskönyv 1494–1495. 168.

⁴⁸ Számadáskönyv 1525. 89.

⁴⁹ Számadáskönyv 1525. 94.

⁵⁰ Számadáskönyv 1526. 219–220.

⁵¹ Heinrich ZIMERMANN–Franz KREYCI (Hrsg.): *Urkunden und Regesten aus dem k. u. k. Reichs-Finanz-Archiv* [1]. *Jahrbuch der Kunsthistorischen Sammlungen des Allerhöchsten Kaiserhauses*, 3. 1885. No. 2897.; vö. SIKLÓSSY László: Ismeretlen magyarországi művészek. (XIII–XVI. század.) *A Műbarát*, 3. 1923. 47–48.; Kurt LÖCHER: Der Maler Hans Krell aus Crailsheim in den Diensten des Markgrafen Georg von Brandenburg-Ansbach und König Ludwigs II. von Ungarn. *Jahrbuch des Historischen Vereins für Mittelfranken*, 97. 1996. 170–172.; Uő: Hans Krell – II. Lajos magyar király és Habsburg Mária udvari festője. In: *Habsburg Mária* 2005. i. m. (2. jegyzet) 64.

(„harnaschkhamer”) is kifestette. A feltüntetett összegekből kitűnik, hogy ezeknek a dekorációs feladatoknak a költsége tulajdonképpen a portrék árával vetekedett: míg Krell a királyi pár két, egész alakos vászon képmásáért 1526-ban 30 magyar forintot, addig az 1523-as budai párviadalra szánt lótakaróért, vagy az 1524-es pozsonyi farsang jelmezeiért 28, illetve 36 forintot számított fel.

II. Lajos alatt más udvari festők és szobrászok is kaptak hasonló megrendeléseket. Valószínű, hogy a számadáskönyvek egyik bejegyzése még szintén Hans Krellre vonatkozik. Egy bizonyos János mester 1525 márciusában egy, a király által ajándékozott zászlót festett be, továbbá egy képpel ellátott – valószínűleg tornához használatos – lándzsát is kijavított.⁵² Egy másik mestert, a király Jakab nevű festőjét 1526-ban az uralkodó zászlóinak az aranyozásával és ezüstözésével bízták meg.⁵³ Utóbbi az udvartól rendszeres fizetést is kapott. Egyszer az 1525-ös úrnapi körmenet előtt került erre sor, amelynek az előkészítésében szintén részt vett.⁵⁴ Egy másik alkalommal pedig, Klenóczky Benedek kamarás megbízásából, két fekete függönyre festette meg a budai palotában a király zászlóit.⁵⁵ Jakab mester megbecsült tagja lehetett az udvartartásnak: a király *factorai* között is említik.⁵⁶ A kamarások szerepe kapcsán már utaltunk rá, hogy az 1525-ös budai farsangra a palotásoknak különféle anyagokból jelmezeket és kellékeket, valamint színes öltözeteket és egy elefántjelmezt csináltattak.⁵⁷ Az elefánt

⁵² „Eodem die magistro Joanni pictori, pro pictura illius vexilli, quod Regia Maiestas dedit dominis Comitibus Themesiensibus, dedi florenos trigintasex, et pro reparacione haste simul cum pictura dedi florenum unum denarios quadragintaquinque, et faciunt fl. XXXVII. d. XLV.” (Számadáskönyv 1525. 97.) Vö. DIVALD Kornél: *Budapest művészete a török hódoltság előtt*. Budapest, Lampel Róbert, [1904.] (Művészeti Könyvtár) 154.; HOFFMANN Edith: Középkori könyvkultúránk néhány fontos emlékééről. *Magyar Könyvszemle*, 50. 1925. 51.; Elena BERKOVITS: Miniatori ungheresi nel Dictionnaire des miniaturistes. *Corvina*, 4. 1941. 269.; RADOCSAY Dénes: *A középkori Magyarország táblaképei*. Budapest, Akadémiai, 1955. 140.

⁵³ „Eodem d. emere feci sex libros auri, et argenti libros duos et dedi ad manus Magistri Jacobi pictoris R. M. pro depingendis vexillis S. M. singulum auri librum per fl. 5. b. m. et argenti per fl. 1. computando faciunt fl. 32.” (Számadáskönyv 1526. 230.) Vö. DIVALD 1904. i. m. (52. jegyzet) 154.; HOFFMANN 1925. i. m. (52. jegyzet) 51.; BERKOVITS 1941. i. m. (52. jegyzet) 269.; RADOCSAY 1955. i. m. (52. jegyzet) 140.; RADOCSAY Dénes: Az utolsó budai miniátorok. In: *Magyarországi reneszánsz és barokk. Művészettörténeti tanulmányok*. Szerk. GALAVICS Géza. Budapest, Akadémiai, 1975. 141–142.

⁵⁴ Számadáskönyv 1525. 87., 126., 199. (az úrnapi körmenet), 229.

⁵⁵ „Eodem d. emere feci duas pecias tela nigra ad fenestram Domus, ubi banderia suae M. depinguntur, et misi ad manus Magistri Jacobi, pictoris, medio Benedicti Klenoczky, cubicularii S. M. et facit in b. m. fl. 5.” (Számadáskönyv 1526. 233.)

⁵⁶ Számadáskönyv 1525. 229. A királyi *factor* az udvartartáson belül valószínűleg azokat jelölte, akik nem tartoztak sem a palotásokhoz, sem a kápolna személyzetéhez. A Jagelló-korból a *factorok* egyetlen felsorolását ismerjük (1525), amelyben szerepel számadó, orgonás, szabó, kovács, borbély, vadász, sátorkészítő, az említett Jakab festő, allovázmester és tolmács (Számadáskönyv 1525. 228–229.), vö. KUBINYI 2005b. i. m. (2. jegyzet) 22.

⁵⁷ Lásd 25. és 30. jegyzet. Az itt előforduló farsangi jelmezeket továbbiakkal egészíthetjük ki. A pozsonyi várban farsangkor jelmezes lovagi tornát rendeztek, amelyen két bajvívó ördög- és vademberjelmezben csapott össze, majd II. Lajos is részt vett egy viadalon. Ezután álarcosbál („mummerei”) következett, amelyen a résztvevők, köztük a király, több táncot adtak elő: „régimódra”, mentében és hegyes vörös cipőben, illetve facipőben, valamint botokkal (Brandenburgi György levele Kázmér brandenburg-ansbacheri órgrófnak, 1518–1519 körül?. *Aufklärungen in der Geschichte und Diplomatie...* Hrsg. Philipp Ernst SPIESS. Bayreuth, Zeitungsdruckerey, 1791, 64–65.). Egy másik adat szerint II. Lajos farsangkor ördögjelmezben jelent meg (*Szerémi György II. Lajos és János királyok házi káplánja emlékirata Magyarország romlásáról. 1484–1543*. Kiad. WENZEL Gusztáv. Pest, Eggenberger et al., 1857. [Magyar Történelmi Emlékek, Második osztály, Írók, I.] 101.). Hasonló farsangi jelmezek (elefánt toronnyal, madár, vadember, ördög) találhatóak például az 1449–1539 között megrendezett nürnbergi Schembartlaufon („álarcos felvonulás”), amelyről számos illusztrált kézirat maradt fenn (Hans-Ulrich ROLLER: *Der Nürnberger Schembartlauf*, Tübingen, Tübinger Vereinigung für Volkskunde, 1965. passim).

és az egyéb jelmezek elkészítéséért Márton mester, a király szobrásza, a későbbiekben 20 forintot kapott.⁵⁸

A II. Ulászló kori számadáskönyvben szintén szerepelnek ilyen jellegű megbízások. 1495 őszén a király csehországi utazásához („ad intrandam Bohemiam”) budai mesterekkel új kocsikat csináltattak.⁵⁹ Ekkor egy pécsi festő, Miklós mester ugyancsak zászlók aranyozását és ezüstözését vállalta, amelyek a királyi trombitások hangszereit díszítették, és befestette különböző színekkel II. Ulászló elkészült kocsiját is.⁶⁰ Miklós festő ekkor további 4 forintot is kapott, együtt egy másik, Bernát nevű olasz mesterrel, akinek a korábban végzett feladatait díjazták.⁶¹ „Bernardus Italus” paszományosként (*setayolo*) dolgozott a király számára. Először 1489-bentűnt fel Esztergomban, Ippolito d’Este érsek szolgálatában, majd 1490-ben a milánói udvarba látogatott.⁶² II. Ulászló számadáskönyve 1494–1495-ben hol ezen a néven, hol „Bernard(in)us Lupus”-ként említi. A fenti csehországi út előkészületei alatt például selyempórásokat, míg a király bácsi tartózkodásakor (1495. november–december) zsinórt rendeltek tőle.⁶³ Az olasz mester meglehetősen nagy összeget, további 175 forintot is kapott az 1495. évi munkáiért, ám ezeket nem részletezik.⁶⁴ Olyan feladatokra gondolhatunk itt, mint amikor 1494 elején, a lőcsei találkozó előtt számos, II. Ulászló és kíséretének reprezentatív megjelenését szolgáló megrendelés futott be hozzá: ő készítette el a király zászlaját, valamint a kíséret selyemrojtokkal díszített lőtakaróit, és a trombitákra a zászlókat.⁶⁵ Rajta kívül még egy olasz mestert bíztak meg hasonlóval, valószínűleg szintén a lőcsei előkészületek kapcsán. Bertalan festőtől

⁵⁸ „Mag[ist]ro Martino Sculptori Regie Maie[statis], qui tempore carnis priuii unum Elephantem et alia hystriionalia Sue Maie[stati] fecerat, pro labori suo iussu Maie[statis] sue, dati sunt fl. XX” (OSZK Cod. Lat. 394, 95r; kiad.: FRANKÓI 1876b. i. m. [5. jegyzet] 55.) A teljes kiadásból a szobrász említése nyomdahiba miatt kimaradt, vö. Számadáskönyv 1525. 123. Vö. DIVALD 1904. i. m. (52. jegyzet) 154.; BALOGH 1966. i. m. (15. jegyzet) 94.

⁵⁹ Számadáskönyv 1494–1495. 171.

⁶⁰ „E. d. Magistro Nicolao Pictori Quinqueecclesiensi ad emenda lamina Aurea & Argentea ad deaurandum parua Vexilla decem ad Tubicinas Tubicinorum Re Mtis necessaria d. s. 20” (Számadáskönyv 1494–1495. 172.) és következő jegyzet.

⁶¹ „E. d. eidem Magistro Nicolao de coone Dni Thesaurarii pro exp. d. s. 4 / E. d. Bernardo Italo, qui anno elapso similes res et alia Re Mti fecerat, ad coonem Dni Thesaurarii dati 2 / E. d. Magistro Nicolao, qui cum diuersis coloribus Currum Novum Regie Matis depingere debebat, d. s. 1½” (Számadáskönyv 1494–1495. 173.) Vö. HOFFMANN 1925. i. m. (52. jegyzet) 51.; BERKOVITS 1941. i. m. (52. jegyzet) 267.; BALOGH 1966. i. m. (15. jegyzet) 572.; MTA BTK Művészettörténeti Intézet, Lexikongyűjtemény, Szentiványi-művészlexikon gépelt kézirat, XVI., 320. A Jagelló-kori királyi udvar olasz mestereihez legutóbb lásd: MIKÓ Árpád: *Via Hungarica. Az itáliai reneszánsz az Alpokon túl: olasz művészek a Jagelló-kori Magyarországon.* In: *„Ez világ, mint egy kert...” Tanulmányok Galavics Géza tiszteletére.* Szerk. BUBRYÁK Orsolya. Budapest, MTA Művészettörténeti Kutatóintézet–Gondolat, 2010. 355–366.

⁶² BALOGH Jolán: *Adatok Milano és Magyarország kulturális kapcsolatainak történetéhez.* Budapest, Budavári Tudományos Társaság, 1928. (A budapesti Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem Művészettörténeti Gyűjteményének dolgozatai, 8.) 20.; BALOGH 1966. i. m. (15. jegyzet) 572.

⁶³ „E. d. Bernardo Italo, qui facit fransas hoc est Resen, d. s. 2”, „E. d. Bernardo Italo pro tribus grossis funis Sericeis ad collum Canum ad venandum necessariis factis, ad rel. Br[adách] d. s. 6 ½” (Számadáskönyv 1494–1495. 171.) „Ultima d. Nou. ad coonem Dni Thesaurarii Bernardo Italo, qui cordas de serico R Mti fecit, d. s. 3” (Uo., 178.)

⁶⁴ „Ex coone Re Mtis Bernardino Italico, pro illis laboribus, quos Re Mti fecit, in Transsilvania d. s. eidem 175” (Számadáskönyv 1494–1495. 161.)

⁶⁵ „E. d. Bernardino Lupo, qui fecit banderium Dno Regi, de coone Re Mtis dati sunt 6”, „E. d. Bernardo Lupo suprascripto, qui fecit de Serico vulgo Rayth Equis Dni Regis ad dietam, ex coone Re Mtis dati sunt iterum 17”, „E. d. Bernardino Italo pro illis Rojth, quos fecit de Serico pro equis regie Maie[statis] videlicet ad Pokroch, de coone Re Mtis dati sunt 46” / „Eidem pro rubea tela ad Pokroch necessaria soluti sunt de mandato Re Mtis 2” / „Eidem pro quadraginta ulnis Fasatarum Vexillis paruis ad Tubicinas Tubicinorum Re Mtis necessariarum soluti sunt 8” (Számadáskönyv 1494–1495. 85–86., 90.)

(„Bartha pictor Italus”) 20 forintért szintén zászlókat rendeltek a királyi trombitások hangsze-
reire, amelyeket egy szabó selyemből készített el.⁶⁶ A király már említett bácsi tartózkodása
idején (1495. november–december) ugyanezekhez tafotát szereztek be, de festőt itt nem em-
lítenek.⁶⁷

Ilyen alkalmakkor tehát az udvari szabókra is hárult feladat. II. Ulászló udvarában, szin-
tén a lőcsei összejövetel előtt, például György mester készített vörös és barna posztóból öltö-
zeteket a palotások, illetve az udvari ifjak számára, valamint tőle rendelték meg a király és más
palotások kocsijainak az új borítását, továbbá II. Ulászló lovaglőltözetét is.⁶⁸ Szintén György
mester lehetett az, aki a király öccse, Jagelló Zsigmond budai számadásai⁶⁹ szerint 1500-ban
egy vörös lótakarót készített Pyechno udvarnok bajnívására, amelyet a herceg udvarában far-
sang idején tartottak.⁷⁰ Néhány évvel később, II. Lajos alatt pedig Jakab szabóval csináltatták
meg azokat a színes mezeket és egyéb öltözeteket, amelyeket az apródok mint „zsokék”, il-
letve a lovászok a már említett lóversenyen viseltek.⁷¹ Az udvari szabók az efemer ünnepi de-
korációk kivitelezésében is részt vettek. Például 1525-ben, úrnapiján András mester szerezte
be az ünnepi körmenethez szükséges koszorúkat és virágokat. Ugyanekkor Korlátkövi Péter
udvarmester különböző textíliákból készíttette el azoknak a faállványoknak a dekorációját,
amelyeken a körmenetben a palotások a királyi kápolna kincseit vitték.⁷² Az egy évvel ké-
sőbb lezajlott úrnapi körmeneten szintén András szabó díszítette az állványokat, illetve a ki-
rályi emelvényt, továbbá szórás céljára rózsákat, illetve a kápolna ereklyéihez füzéreket csinál-
tattak.⁷³

A szabók, a festőkhöz és a szobrászokhoz hasonlóan, bizonyára szintén részt vállaltak
azoknak a jelmezeknek az elkészítésében is, amelyeket az udvar elsősorban farsang idején ren-
delt. II. Lajos számadáskönyveiben azonban, mint láttuk, kizárólag a megrendelő kamarások,
illetve az egyik kivitelező, Márton szobrász neve szerepel. II. Ulászló a húshagyókeddet szintén
lakomával ünnepelte Pécssett, az oszmán delegáció fogadása idején (1495. március). Erre posz-
tóból asztalneműket, illetve késeket szereztek be, és valószínűleg a király udvari bolondja, Mik-
lós törpe is megjelent rajta.⁷⁴ Ugyanekkor Budán az udvar szintén lakomát rendezett a budai

⁶⁶ „Barthe pictori Italo, qui fecit decem parua banderia ad tubicinas Tubicinatorum regie Mtis, dedi 20” / „Sartori ad sericum ipsa banderia facienti 50 d” (Számadáskönyv 1494–1495. 79.) Vö. SZENDREI János–SZENTIVÁNYI Gyula: *Magyar képzőművészek lexikona. Magyar és magyarországi vonatkozású művészek életrajzai a XII. századtól napjainkig. I. Abádi-Günther*. Budapest, 1915. 124.; HOFFMANN 1925. i. m. (52. jegyzet) 51.; BERKOVITS 1941. i. m. (52. jegyzet) 267.; BALOGH 1966. i. m. (15. jegyzet) 528.; MTA BTK Művészettörténeti Intézet, Lexikongyűjtemény, Szentiványi-művészlexikon gépelt kézírata, XII. 1159.

⁶⁷ Számadáskönyv 1494–1495. 180.

⁶⁸ Számadáskönyv 1494–1495. 84–85.

⁶⁹ Jagelló Zsigmond herceg (a későbbi I. Zsigmond lengyel király, 1506–1548) 1498–1501 között, valamint 1502-ben és 1505-ben néhány hónapig Budán tartózkodott. A herceg udvarának 1500–1507-ből fennmaradt számadáskönyvei a Jagelló-kori magyar királyi udvar működéséhez is értékes adalékokat szolgáltatnak: DIVÉKY 1914. i. m. (23. jegyzet); *Jagelló Zsigmond herceg udvarának számadáskönyve (1504–1507). The Court Account Book of Sigismund Jagiellon (1504–1507)*. Kiad. RÁBAI Krisztina. Szeged, Quintus, 2014. Zsigmond ekkori udvarához lásd DIVÉKY Adorján: Zsigmond lengyel herceg II. Ulászló udvarában. *Századok*, 48. 1914. 449–463., 562–576.; KUBINYI 1975. i. m. (5. jegyzet) 372–374.; RÁBAI Krisztina: Adalékok Zsigmond lengyel herceg számadásaihoz. In: *Középkortörténeti tanulmányok, 6. A VI. Medieviztikai PhD-konferencia (Szeged, 2009. június 4–5.) előadásai*. Szerk. SZABÓ Pál–G. TÓTH Péter. Szeged, Szegedi Középkorász Műhely, 2010. 179–187.

⁷⁰ DIVÉKY 1914. i. m. (23. jegyzet) 20.

⁷¹ Számadáskönyv 1525. 150., 156.

⁷² Számadáskönyv 1525. 200–201., lásd még 38. jegyzet.

⁷³ Számadáskönyv 1526. 192., 194., lásd még 38. jegyzet.

⁷⁴ Számadáskönyv 1494–1495. 71.

polgárok tiszteletére.⁷⁵ Farsangi jelmezeket azonban egyik esetben sem említ a számadáskönyv. Pedig ezek használatára II. Ulászló budai udvarából van több adatunk, amelyek az itt tartózkodó Jagelló Zsigmond herceg számadásaiban maradtak fenn. Eszerint Zsigmond 1500-ban, húshagyókedden a saját udvarában álarcosbált rendeztetett, amelyen számos zenész és énekes lépett fel, valamint a herceg előtt udvari bolondok (*blaszno*) és diákok, illetve bárdokkal és lándzsákkal felszerelt fiúk adtak elő egy-egy jelenetet.⁷⁶ 1501 farsangján pedig ugyanitt két táncjelenetre került sor,⁷⁷ az egyikben kardokat használtak, a másikban az álarcos udvari bolondok lovon léptek fel.⁷⁸

Az udvari mesterek mellett a városi céhek tagjai is kaptak az udvartól ünnepek alkalmával megbízásokat. Ilyen lehetett például az a bizonyos Miklós mester, akit II. Ulászló alatt „pécsi festőnek” neveztek.⁷⁹ És az a két helyi ötvös is, akiket az oszmán követtség említett pécsi fogadásakor (1495. március) bíztak meg: Bálint mestertől tálakat rendeltek,⁸⁰ míg Gábor mester kupákat javított, valamint a királynak két kannát is készített.⁸¹ II. Ulászló bácsi tartózkodása idején (1495. november–december) a kincstartó szabójával, Pál mesterrel csináltattak egy új nyeregtakarót a királynak, valamint Pál más helyi mesterekkel együtt varrt különféle öltözeteket a kocsisoknak, a lovászoknak és az ajtónállóknak.⁸²

A számadáskönyvek tanúsága szerint budai és pesti mestereket a Jagelló-kori királyi udvar szintén rendszeresen foglalkoztatott.⁸³ 1494 elején, a lőcsei diplomáciai találkozóra készülve, az udvar megbízásokat adott többek között budai kovácsoknak, kocsigyártóknak, fazekasoknak, sarkantyúkészítőknek, nyergeseknek, kötélgyártóknak, zablakészítőknek és szíjgyártóknak.⁸⁴ 1495 őszén, II. Ulászló csehországi útja kapcsán, szintén budai kocsigyártókat bíztak meg a király és kísérete új kocsijainak az elkészítésével, amelyeket azután a pécsi Miklós mester festett be. Ugyanekkor budai nyergeseket, szíjgyártókat és kovácsokat is bevontak az elő-

⁷⁵ Számadáskönyv 1494–1495. 83., 87.

⁷⁶ „Item blasznom cum cesare scolaribus, qui venerant ad dominum principem, ad mandata domini principis dedi II flor. feria II-a privii carnis”, „Item eodem die [feria III-a] pueris lancznathom, qui venerant post prandium ad dominum principem cum securibus, 4 hastis ad mandata domini principis dedi II flor.” (DIVÉKY 1914. i. m. [23. jegyzet] 21–22.)

⁷⁷ „Item dominico carnisprivii die, isti, qui dimicabant ante dominum principem post prandium et choreas per gladios ducebant ad mandata domini principis dedi III. flor.”, „Item eodem die blasznom larvatis cum equo, qui chorisabant in aula superiori ante dominum principem dedi II flor.” (DIVÉKY 1914. i. m. [23. jegyzet] 91.) Az 1506-os, már Krakkóban megtartott farsangon szintén feltűntek zenészek és énekesek, valamint a herceg előtt jeleneteket is előadtak: RÁBAI 2014. i. m. (69. jegyzet) 272–274.

⁷⁸ Ez utóbbi esetleg egy lovagi torna paródiája lehetett. Egy ilyen farsangi viadal („giotra”) ismert 1518-ból, Ippolito d’Este egri püspök udvarából, ahol egy Federico Gonzaga mantovai hercegnek küldött beszámoló szerint parókás, párnákkal borított „lovagok” vívtak meg egymással, akik késekből fabrikált lándzsákkal voltak felfegyverezve (ÖVÁRY Lipót: A modenai és mantuai levéltári kutatásokról. *Századok*, 23. 1889. 401–402.). Az Ippolito d’Este udvarában használt álarcokhoz lásd még: NYÁRY 1877. i. m. (5. jegyzet) 15–17.

⁷⁹ Lásd 60–61. jegyzet.

⁸⁰ „E. d. Valentino Aurifabro, qui peluim & lauorium regie Mti Quinqueecclesiis fecit, pro laboribus dedi 42” (Számadáskönyv 1494–1495. 73.) Vö. SZENDREI–SZENTIVÁNYI 1915. i. m. (66. jegyzet) 142–143.; BALOGH 1966. i. m. (15. jegyzet) 564. 2. jegyzet.

⁸¹ „E. d. Magistro Gabrieli Aurifabro Quinqueecclesiensi, qui duos Cantaros Regie Mti fecit, & certas reformauit Cuppas, pro laboribus dedi 33” (Számadáskönyv 1494–1495. 71.) Vö. BALOGH 1966. i. m. (15. jegyzet) 564. 2. jegyzet.

⁸² Számadáskönyv 1494–1495. 177–178., 180.

⁸³ KUBINYI András: Budapest története a későbbi középkorban Buda elestéig (1541-ig). In: KUBINYI András–GEREVICH László–FEKETE Lajos–NAGY Lajos: *Budapest története a későbbi középkorban és a török hódoltság idején*. Szerk. GEREVICH László–KOSÁRY Domokos. Budapest, Akadémiai, 1974. (Budapest története, II.) 120–121.

⁸⁴ Számadáskönyv 1494–1495. 83.

készületekbe.⁸⁵ Budán ugyanebben az évben Harber Mátyás ötvössel aranyoztatták meg azokat a tálakat, amelyeket II. Ulászló a szultánnak küldött ajándékba.⁸⁶ 1526-ban, a már többször idézett úrnapi körmenetet megelőzően, a királyi kápolna eltört tömjénfüstölőjének a javítását egy budai ötvöstől, László mestertől rendelték meg.⁸⁷ Az 1525. májusi lóverseny kapcsán is számos budai mestert bíztak meg: szíjgyártókat, nyergeseket, posztónyírókat és szabókat. Utóbbiak, Jakab udvari szabóval együtt, az apródok, lovászok és kocsisok ruháit készítették.⁸⁸

Bár budai vagy pesti festőkre vonatkozó kifizetésekkel nem találkozunk a számadáskönyvekben, a fentiek ismeretében ezeknek a céhes mestereknek a közreműködése szintén valószínű. A Jagelló-korból számos itteni festő neve maradt fenn,⁸⁹ a céhekről azonban alig van adat. Egy korabeli forrás mindenestre arra utalhat, hogy a budai festők végeztek dekorációs feladatokat: 1520-ban Budán egy ismeretlen mestert Ippolito d'Este egri püspök zászlajának a festésével bíztak meg.⁹⁰ Fennmaradt továbbá egy céhszabályzat is, amely egy festőkből, gyöngyfűzőkből, aranyfüstverőkből, szobrászokból és üvegesekből álló, egyesült céhé volt.⁹¹ A szöveg Magyi János közjegyző formuláskönyvében⁹² őrződött meg, amely a 15. század második feléből számos pesti céh (például szabók, új-, nyíl-, pajzs- és tegezkészítők, nyergesek, szíjgyártók, ácsok, kőfaragók, asztalosok) szabályzatát tartalmazza.⁹³ Kubinyi András szerint mivel Budán a gyöngyfűzők az Ötvös utcában laktak, ők az ötvösökkel alkothattak egy közös céhet, ezért ez a céhszabályzat a másik, pesti céhé lehetett.⁹⁴ A festők, gyöngyfűzők, aranyfüstverők, szobrászok és üvegesek egyesült céhének a szabályzata a tagok egyes feladatait nem részletezi, egyedül arra tér ki, hogy a mesterré váláshoz milyen remeket kell saját kezűleg kivitelezni. A festőknek egy négy tenyér szélességű, aranyozott táblára egy emberalakot

⁸⁵ Lásd 59. jegyzet.

⁸⁶ „E. d. Matheo Harber ad deaurandum quendam peluim et lauorium misso per Ram Mtem Imperatori Turcorum per Emericum Czobor de mandato Dni Regis dati sunt 20” (Számadáskönyv 1494–1495. 109.) Vö. BALOGH 1966. i. m. (15. jegyzet) 568–569., 611–612.; KUBINYI 1974. i. m. (83. jegyzet) passim; GEREVICH László: Budapest művészete a későbbi középkorban a mohácsi vészig. In: Budapest története 1974. i. m. (83. jegyzet) II. 323.

⁸⁷ „Eodem d. pro reformatione unius turribuli fracti ad capellam regie Mtis de castro Budensi pertinentis cum catenis argenteis, Magistro Ladislao Aurifabro Budensi pro argento et labore soluti sunt in b. m. p. d. fl. 10.” (Számadáskönyv 1526. 192.) Vö. BALOGH 1966. i. m. (15. jegyzet) 61.

⁸⁸ Számadáskönyv 1525. 147., 150., 151., 156., 170.

⁸⁹ Például KELÉNYI B. Ottó: Iparosok és kereskedők Budán és Pesten a középkorban. *Budapest Régiségei*, 13. 1943. 324.; GEREVICH 1974. i. m. (86. jegyzet) 317.; VÉGH András: *Buda város középkori helyrajza*, I–II. Budapest, BTM, 2006–2008 (Monumenta Historica Budapestinensia, 15–16.), I. 110, 176., II. 181. No. 665., 183. No. 679., 194–195. No. 733–734.

⁹⁰ „[...] denari cento quarantasei a Don Sigismondo da Fiesse, per pagar uno maestro che dice haver dipinto la bandiera del Signore” (NYÁRY Albert: A modenai Hyppolit-codexek VI. *Századok*, 8. 1874. 76.)

⁹¹ *Formulae solennes styli in cancellaria...* Ed. Martinus Georgius KOVACHICH. Pesthini, Typis Matthiae Trattner, 1799. 206–209. Vö. SZILÁGYI István: Adalék a magyarországi képző-művészek névsorához. *Magyar Történelmi Tár*, 28 (3/3). 1880. 162–164.; BALOGH 1966. i. m. (15. jegyzet), 522–523. (h. n. említve); KUBINYI 1974. i. m. (83. jegyzet) 115–116.; GEREVICH 1974. i. m. (86. jegyzet) 287.

⁹² Pécs, Püspöki Könyvtár, DD. III. 18. Fotómásolata: MNL OL, DF 283678 / U1031. (KUBINYI 1974. i. m. [83. jegyzet] 190.; Kódexek 1985. i. m. [4. jegyzet] No. 145. [SZELESTEI N. László]; „Látjátok feleim...” *Magyar nyelvemlékek a kezdetektől a 16. század elejéig*. Szerk. MADAS Edit. Kiállítási katalógus. Budapest, OSZK, 2009. 249. No. 19. [KERTÉSZ Balázs] Kiad.: KOVACHICH 1799. i. m. (91. jegyzet)

⁹³ Szűcs Jenő: *Városok és kézművesség a XV. századi Magyarországon*. Budapest, Művelt Nép, 1955. 119.; KUBINYI 1974. i. m. (83. jegyzet) 115.; GEREVICH 1974. i. m. (86. jegyzet) 287.

⁹⁴ KUBINYI 1974. i. m. (83. jegyzet) 115. Az Ötvös utcában lakó gyöngyfűzőkhöz lásd VÉGH 2006–2008. i. m. (89. jegyzet) I. 251., 253.

kell készíteniük.⁹⁵ A mesterremek meghatározásából tehát a céh tagjai által végzett egyes festészeti munkákra – a figurális táblaképeken kívül – nem lehet következtetni.

Egy másik forrás ehhez további támpontul szolgál. A prágai festők és üvegesek céhének a fennmaradt kiváltságleveléről van szó, amelyet 1523-ban cseh királyként II. Lajos erősített meg. Ebbe tételesen bekerültek mindazon feladatok, amelyek a „festészethez tartoznak”, és amelyeket a prágai festők végezhetnek, a célból, hogy ezeket a céhen kívülieknek megtiltsák. A munkák felsorolásában, a fenti céhszabályzathoz hasonlóan, szintén a táblakép áll az élen, ezt követik a kapuk, a templomi és egyéb zászlók, a takarók, az aranyozott és fa gyertyatartók, a tornákon használatos lótakarók, a nagy, illetve kis pajzsok és a tárcsapajzsok, valamint minden egyéb, ami festve van, valamint később említik még a függönyöket és a kis- és nagy táblaképeket is.⁹⁶ Ezek voltak tehát egy korabeli városi festőcéh feladatai, amelyek közé, a táblaképeken kívül, főként dekorációs jellegű munkák tartoztak. Ha az itt felsoroltakat összevetjük a Jagelló-kori számadáskönyvek udvari festőknek adott megrendeléseivel, több az egyezés: mindkét helyen előkerülnek zászlók, függönyök, lótakarók és tornafelszerelések. Budán és Pesten a festők pedig bizonyára a prágaiakéhoz hasonló megbízásokat láttak el. Mindezeket számitásba véve tehát még inkább elképzelhető, hogy a fővárosi mestereket szintén bevonták az udvari ünnepek előkészítésébe.

Rövidítések

BTM – Budapesti Történeti Múzeum

DE – Debreceni Egyetem

ELTE BTK – Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar

KHM – Kunsthistorisches Museum, Bécs

MTA – Magyar Tudományos Akadémia

MNL OL – Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Budapest

OSZK – Országos Széchényi Könyvtár, Budapest

PPTE – Pázmány Péter Tudományegyetem

Számadáskönyv 1494–1495 – OSZK, Cod. Lat. 394. Kiad.: Johann Christian von Engel: *Geschichte des ungrischen Reiches und seiner Nebenländer I.* Halle, Johann Jacob Gebauer, 1797. 17–181.

Számadáskönyv 1525 – OSZK, Cod. Lat. 394. Kiad.: FRAKNÓI Vilmos: II. Lajos király számadási könyve. 1525. január 12–július 16., *Magyar Történelmi Tár*, 22 (2/10). 1877. 45–236.

Számadáskönyv 1526 – MNL OL, DL 24405. Kiad.: Johann Christian von Engel: *Monumenta Ungarica.* Vienna, Antonius Doll, 1809. 185–236.

⁹⁵ „Praetera si talis Magister est Pictor, debeat Magisterium suum propria manu demonstrare, ita quod fabricet unam tabulam latitudinis quatuor palmorum & debeat fore cum auro planato & desuper praesignare seu pingere imaginem habens figuram hominis specialis et hanc debet perficere quantocitius potest.” (KOVACHICH 1799. i. m. [91. jegyzet] 208. Vö. BALOGH 1966. i. m. [15. jegyzet] 523. Ugyanitt a szobrászok mesterremeke egy egy róf magas, pontosabban meg nem határozott szobor volt: „Item si fuerit Sculptor imaginum, tunc idem sculpere debet, seu fabricare propria manu unam imaginem ad Longitudinem unius ulnae quantocitius potest.”

⁹⁶ „[...] was zu der mahlerei gehört, als nemblich: tafeln, archen, kirchen- und andere fanen, deken, vergoldene kerzen auch hölzernere, turnierkappen, grose oder kleine schilde, tarzschen und allerhand andere sachen, so mit farben gemacht werden [...] also solches alles, was zu ihren handwerkh gehört, absonderlich aber die kortinen, grosse und kleine tafeln [...]” (Heinrich ZIMMERMAN (Hrsg.): *Urkunden, Acten und Regesten aus dem Archiv des k. k. Ministeriums des Innern* [1]. *Jahrbuch der Kunsthistorischen Sammlungen des Allerhöchsten Kaiserhauses*, 5. 1887. No. 4503.)

Borbála Gulyás

Festivals, Courtiers and Masters at the Hungarian Royal Court under Wladislas II and Louis II Jagiellon

Between 1490—1526, numerous spectacular events—solemn entries, feasts, banquets and tournaments—were held at the Hungarian Royal Court under the rule of Wladislas II and later Louis II Jagiellon. The occasions for these events included coronations, weddings, diplomatic meetings, diets, church festivals and so forth, e. g. the wedding of Anne de Foix and Wladislas II and the coronation of the new queen consort in Székesfehérvár (Alba Regia) and Buda in 1502, or the Feast of the Corpus Christi in Buda in 1495, 1501, 1525, and 1526. Present study examines the organization process of the court festivals within the royal household, based on the Court's preserved account books from 1494–1495 and 1525—1526, as well as other archive materials from the period. The analysis of the primary sources sheds new light on the workings of the Jagiellonian court during the festivities. One group of the courtiers, called *aulicus* and *cubicularius*, played a prime role there as organizers, participants and commissioners of the needed accessories. The purchased cloths, costumes, flags, banners, tournament equipment and ephemeral decorations were prepared by a lot of artists and artisans. The commissioned masters as painters—e. g. Hans Krell, the court painter of King Louis II—, sculptors, lace-makers, tailors, goldsmiths and so on were, on the one hand, employees of the Court, on the other, members of city guilds.